

PBL – Ett exempel

- Anders Eklöf

Processen startar - Att producera en ingång

De lärargrupper som jag har arbetat med har samtliga betonat hur mycket arbete de har fått lägga på att göra den "pedagogiskt utmanande situation" som utgör upptakten eller problemet, det man startar ifrån. Många startar i en bild eller en filmsnutt. Jag har följt en grupp som startade ett arbetsområde som handlade om hälsa och livskvalitet genom att ge elevgruppen en kartong med ett antal vackra saker, en cd-skiva, en liten tavla, en diktbok, en kokbok, och så vidare. Deras uppgift blev att göra en kort lektion kring begreppen "hälsa och liv". Vad jag förstod på gruppen blev det ett antal mycket bra och varierande redovisningar från mycket olika utgångspunkter. Jag själv har använt spel och simuleringar och specialskrivna texter som utgångspunkter.

En tidningsartikel som denna kan vara en utmärkt utgångspunkt.

**HELSINGBORGS
DAGBLAD**

Datum: 1999-12-10

Avdelning: Klippan-
Sida: 33

Skyddstillsyn för **hustrumisshandel** *Klippan (HD)*

En Klippanbo i 30-årsåldern dömdes i går i Klippans tingsrätt för misshandel av sin fru. Domen blev skyddstillsyn och samhällstjänst. Straffet motsvarar tre månaders fängelse. Han ska också söka kontakt med psykolog.

Förhandlingarna ägde rum på torsdagsmorgonen. Mannen var åtalad för att ha misshandlat sin fru med krytnevarna, struptag och knuffar vid minst fem tillfällen. Han skulle dessutom ha hotat att döda henne flera gånger.

Kvinnan fick många fysiska men av misshandeln, bland annat slog mannen ut en tand på henne och gav henne flera gånger flåsår och blåmärken. I november greps han och har sedan dess suttit häktad.

Rätten fann Klippanboen skyldig till samtliga åtalspunkter, men försatte honom alltså ändå på fri fot direkt efter rättegången. En av nämndemännen ville ge mannen ett hårdare straff, fängelse på sex månader.

Copyright: Helsingborgs Dagblad

Fundera själva på vilka möjliga angreppspunkter man skulle kunna ha utifrån denna artikel. Om man skulle sätta samman några generella regler för hur man gör sin utgångspunkt kan följande lista vara en bra sammanfattning (idé från Oliveria & Bergström).

Utgångspunkten:

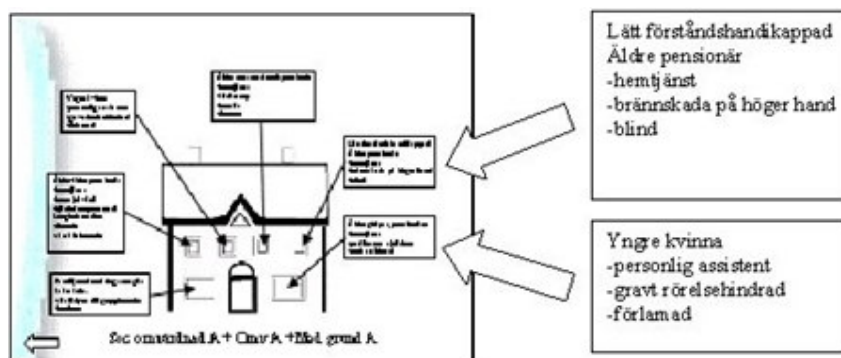
- Är anpassad till gruppens förutsättningar och behov
- Speglar något nära
- Speglar sammanvävda problem
- Appellerar till känslor
- Har många öppningar
- Pekar mot både skolkunskap och vardagskunskap
- Leder till öppna frågor

Den näst sista punkten ovan är oerhört central. Vi använder ju denna metod för

att vi tror att vi på ett bättre sätt kan nå de kunskaper som vi i kurs och läroplaner är satta att belysa. Detta sätter också fingret på vilken väsentlig roll läraren har i processen. Detta handlar ju inte om att låta eleverna arbeta med det de är intresserade av och redan känner till, utan att koppla de mål vi har till elevernas intresse och det de redan känner till.

I mitt tänkta fall är alltså bakgrunden att ett antal lärare med ansvar för olika kurser i ett gymnasieprogram vill skapa en ingång som ska peka fram mot tre av kurserna som eleverna ska arbeta med i PBL-form. De tre delkurserna är social omvårdnad A, Omvårdnad A och Medicinsk grundkurs A som alla ingår i vårdlinjen.

Min fiktiva grupp valde att starta i en bild av ett hus. Varje basgrupp fick sedan ansvaret för dem som bodde innanför ett fönster.

Inledning

Steg 1a: Brainstorming: Vad vill vi göra – vilket är problemet?

Eleverna får bilden och i detta fall en inledande uppgift. De ska tillsammans fundera över vilken service samhället har att erbjuda de som bor innanför deras fönster. Här har eleverna alltså inga skolanknutna kunskaper kring området, de har inte läst några tidigare kurser kring medicin eller omvårdnad. Som lärare släpper jag detta skede väldigt fritt. Eleverna uppmanas att dokumentera sina diskussioner. En del lärare väljer här att dela ut mycket specifika roller till eleverna för att stärka grupprocesserna, någon blir sekreterare, någon ordförande och så vidare.

Vi följer en diskussion bland eleverna som har fått fönstret längst ut till vänster:

- Jaha vad ska vi göra nu då?
- Dom skriver yngre kvinna, undrar hur gammal hon är?
- Ja hon har ju egen lägenhet, så hon måste ju vara ganska gammal, över 20 i alla fall! Jag tror inte man flyttar hem ifrån så tidigt när man är förlamad?
- Jag hade en klasskamrat som

flyttade direkt efter nian för att hon skulle gå på något specialgymnasium så det stämmer inte.

- Men hon har ju personlig assistent, när kan man få en personlig assistent, måste man inte ha en viss ålder då eller?
- Det är ju en sak som vi kan kolla.
- Undrar om hon får någon annan hjälp med resor och sådant?
- Färdtjänst får man ju, det vet jag att min klasskamrat hade.
- När får man det? Kan man resa hur mycket som helst?
- Nej jag tror inte det, min klasskompis var med och demonstrerade på stan mot bussar och sådant.
- Häftigt, hade dom svarta masker och kastade sten?
- Pucko, det var någon handikappsorganisation eller något förening eller så som ordnade det!
- Det finns nog många sådana.
- Ja inte vet jag!
- Det skulle man kunna kolla, vilka krav de ställer och så?
- Ja och hur lagarna är skrivna?
- Finns det lagar för handikappade?
- Nej men regler och så!
- Undrar varför hon är förlamad? Olycka kanske.
- Min klasskompis var CP.
- Egentligen vet jag inte vad som händer, det är väl när man föds och syrebrist eller så, CP menar jag?
- Fast det är nog värre med en olycka, som han skidåkaren, tänk att ha varit frisk och så?
- Varför skulle det vara värre?

Ja, ni ser min tankegång. Redan i detta korta utdrag har eleverna varit inne på ett ganska stort antal frågor där de känner att de egentligen inte vet så mycket. Frågor som skulle kunna vara utgångspunkt för vidare studier. Samtalet illustrerar också ganska tydligt problemet med alla försök att ställa upp någon form av mall för hur detta arbete ska gå till. Vi tänker inte i stadier. Nu ska vi identifiera problemet, sedan ska vi se vilka föreställningar vi själva har, sedan ska vi välja inlärningsmål och så vidare. Hela denna process är givetvis en integrerad mental aktivitet där vi rör oss genom alla de inledande stadierna samtidigt.

Steg 1b: Hur skulle man kunna göra det? Vad är det jag vill förstå?

Den första delen av rubriken är mer knuten till ett fall där man har ett specifikt problem som behöver lösas. Just indelningen i olika steg och begreppet problem finner vi om vi tittar på hur PBL har uppkommit som pedagogisk metod. Det startade inom medicinutbildningen. Där man i stället för att läsa om en massa olika neurologiska sjukdomar och sedan börja titta på olika patienter vände på steken. Här är en patient med ett symptom, vad skulle det kunna bero på? Andra områden som tidigt började tillämpa detta tänkande var juridik och vissa teknikutbildningar. Utgångspunkten är att överföringen av färdigformulerad kunskap är en otillräcklig grundval för verkligt lärande och utveckling av handlingskompetens. PBL är en kompetensbaserad utvecklingsmodell till skillnad från en kunskapsbaserad modell. Det man betonar är att yrkesutövning är en problemlösande verksamhet.

Om vi går tillbaka till vår lilla elevgrupp och deras diskussioner så rör de ju sig i ett lite annat fält. Detta hamnar mer kring den andra delen av rubriken, vad är det jag vill förstå? Lärarna har här egentligen definierat grundproblematiken; Vilken service kan erbjudas? Det eleverna sitter här och problematiserar är på vilka olika nivåer som samhället har stöd och vård att erbjuda. Samtidigt så har de sin speciella

utgångspunkt som blivande vårdpersonal och frågor som kommer upp om sjukdomen i sig. De håller nu på att plocka fram ett antal frågor som de känner att de skulle behöva svar på.

Med en annan utgångspunkt blir betoningen på denna del av processen annorlunda. Ju mer "faktiskt problem" man arbetar med, desto viktigare blir biten där man föreslår olika lösningar.

Ett litet praktiskt schema som eleverna kan ha till hjälp när de ska arbeta med att finna problemen och ställa frågorna kan se ut så här: (idé Egidius) Den är visserligen gjord med utgångspunkt i en text men fungerar i andra sammanhang också.

Fakta i texten	Problem	Hypoteser	Frågor att besvara
----------------	---------	-----------	--------------------

Steg 1c: Vad kan vi redan, vilka föreställningar har vi om det fenomen vi diskuterar?

En av grundstenarna i PBL-processen är ett tydliggörande av vad man redan vet, att man plockar fram sina egna tankar, föreställningar, intuitiva teorier om orsakssammanhang, med mera. Detta är mycket viktigt i själva lärandeprocessen.

Om vi ser lärande som en mental aktivitet där upplevelser, fakta, information på något sätt förändrar, eller förstärker det sätt vi tänker på, måste ju utgångspunkten vara att vi är ganska klara över hur vi redan tänker. I och med att man alltid har med någon form av utbyte med andra, där man tvingas att ta ställning och lägga fram sina

egna teorier tvingas eleverna att formulera sina egna tankar.

Som ni såg började mina påhittade elever redan direkt att göra kopplingar till

sina egna föreställningar. Detta blir en process som kommer tillbaka flera gånger, inte minst när man väl har valt vilka områden man verkligen vill arbeta vidare med.

Steg 1d: Vad är det vi behöver lära oss mer om?

Man bestämmer sig för vilket fokus man vill ha, vilka frågor som man verkligen kommer att arbeta vidare med. Ni har inte sett handledaren, läraren, aktiv i denna process än så länge. Läraren har en mycket viktig roll i slutskedet av steg 1. Här är det mycket viktigt att man kan gå in och följa diskussionen och med hjälp av frågor och problematiseringar betona viktiga områden som eleverna kanske har förbisett. Utgångspunkten var ju trots allt att vi jobbar med vissa moment, med utgångspunkten i kurs och läroplaner. Avvägningen här är svår. Det ska bygga på elevernas egna tankar, funderingar, de ska verkligen äga problemet, samtidigt som jag som lärare har vissa specifika målsättningar jag vill ha uppfyllda.

Min elevgrupp valde här att arbeta med ett antal frågor:

- Cerebral pares – vad vet man? – behandling och träning? Alternativa metoder?
- Vilka regler gäller för elever i skolan med handikapp? Vilken hjälp har man rätt till? Vem bekostar?
- Vilka regler gäller för att få personlig assistent? Vem bekostar?
- Vilka lagar är det som reglerar de handikappades rättigheter i samhället?

Handledaren gick in och tryckte på vissa omvårdnadsfrågor när det gällde förklarade patienter och föreslog ett samtal med någon sjuksköterska på en vårdavdelning i staden. Handledaren är väldigt aktiv i detta skede. Nu gäller det ju för eleverna att också börja fundera över var man kan hitta information kring de frågeställningar man har valt att fördjupa sig i. Vilka metoder är bäst för att nå denna kunskap.

Arbete

Steg 2a: Sökning och insamling av material, inläring

I nästa fas samlar eleverna ihop material som behövs för att kunna lösa de uppgifter de har ställt sig. Detta är en fas som alla vi lärare vet hur vi ska hantera, det är en situation som vi ofta befinner oss i. En av föreställningarna när det gäller PBL-arbete är att läraren jobbar strikt handledande. Så ser jag det inte alls. Hela fältet av lärarmetoder kan användas vid ett PBL-arbete.

Ett sätt att beskriva detta är att fundera didaktiskt kring de två polerna problem – ämnesorienterat och lärar – elevcentrerat. En schematisk bild ger oss fyra olika sätt att kombinera angreppssätt.

I student- och problemorienterat	II student- och ämnesorienterat
III lärar- och problemorienterat	IV lärar- och ämnesorienterat

Ett helt renodlat PBL-arbete hamnar inom det första området, men även de andra angreppssätten har en plats i processen. PBL är ingen ny fräslingslära, eller en metod som alltid måste tillämpas. Det handlar mycket mer om en grundläggande inställning till vad som karaktäriserar en god lärandemiljö. Vilka betingelser som ska finnas för att optimera elevernas möjligheter att lära sig någonting. Tanken att vi arbetar för att lösa ett problem bör alltid finnas men de metoder vi använder oss av för att belysa, förstå och arbeta igenom dessa problem kan vara av många olika slag. Givetvis kan en föreläsning (IV lärar- och

ämnesorienterat) ibland vara det optimala. Om det visar sig att hela gruppen formulerar samma inlärningsbehov så kan det bästa vara att en som behärskar ämnet pratar inför hela gruppen, eller en del av den. Den grundläggande skillnaden är att föreläsningen kommer till stånd eftersom eleverna verkligen känner ett behov av den information du ger i föreläsningen.

Även ett angreppssätt där det är läraren som i kraft av sin större kunskap är den som formulerar problemen, kan vara relevant. (III lärar- och problemorienterat) Vissa centrala begrepp och strukturer som är väsentliga inom en disciplin är svåra att upptäcka om man inte har tillräcklig bakgrundskunskap. Jag kommer alltså som lärare att pendla mellan ett antal olika metoder även om jag arbetar PBL-orienterat. Ju yngre och ju mindre vana eleverna är vid detta sätt att arbeta, desto mer styrande kommer jag att vara. Men jag släpper inte det grundläggande fokus att det är elevernas frågor som utgör grunden till allt arbete i klassrummet.

Steg 2b: Arbete med det material vi skaffat fram. Redovisning Självta arbetet, med att ställa samman materialet man har hittat. Siktet är inriktat mot den redovisningsform som vi har valt. Lärarens roll blir återigen mer stöttande, handledande. Hela tiden befinner jag mig så nära processen som de organisatoriska ramarna tillåter.

Efterarbete

Steg 3: Utvärdering

Utvärdering är en mycket viktig, och tyvärr eftersatt del av all undervisning. Min erfarenhet är också både från skolan i allmänhet och från PBL-arbete att det är utvärderingen som man tar bort eftersom allting annat tar så lång tid. Men om jag vill att PBL-metoden ska fungera kunskaps- och språkutvecklande måste jag ge denna del den tid den behöver. Om vi ser arbetet som en del i ett långsiktigt f-12 arbete måste vi utvärdera både det egna arbetet, resultatet, handledaren och grupprocessen. Eftersom vi hela tiden i ett PBL-arbete arbetar mot en ökad

komplexitet och större självständighet för eleverna måste vi hela tiden jobba med processen i sig. Därför blir detta också en viktig del av utvärderingen. Att arbeta med utgångspunkt i ett PBL-tänkande är inte lätt och framför allt är det ingenting som man bara kan starta upp med hur som helst. Det är någonting som man måste skolas in i. Om vi försöker kasta in en fråga från början akademiskt utformad metod rakt in till våra elever kommer de bara att bli förvirrade och resultatet kommer att bli väldigt negativt. Det är ganska symptomatiskt att varningssignalerna har uppkommit kring svaga elever som inte har någon större egen motivation för lärandet. Om man inte har fått lära sig att arbeta på detta sätt från tidig ålder så kommer det inte att fungera. Det krävs alltså en rejäl inskolning i metodiken. Jag har valt att illustrera det på följande sätt. (idé Oliveria & Bergström)

De tre kugghjulen griper in i varandra hela tiden. Det mest grundläggande är att konsekvent arbeta med elevernas kunskapssyn och attityder till lärandet. Har jag inte en miljö i klassrummet där eleverna är vana vid att deras frågor är viktiga och tas på allvar, kommer jag inte att nå något resultat om jag kastar in fall eller problem som de ska lösa.

Om vi tittar på utvärderingar som har uppvisat ett negativt resultat, och sådana finns också, så handlar det ofta om att elevernas syn på hur man lär sig och lärarnas syn inte har korrelerat (se till exempel Sipros & Zackrisson). Eleverna har helt enkelt inte förstått varför de tvingas att arbeta som de gör. Jag tror också att man behöver jobba med de olika delarna som ingår i arbetsprocessen.

Att lära sig att formulera frågor från öppna texter är inte helt lätt om man inte är van vid det. Jag gav er tidigare ett exempel hämtat från ett tidningsurklipp. Man skulle precis lika gärna kunna arbeta med utgångspunkt i ett fotografi eller något annat. En bra träning kan vara att bara jobba med denna del av processen. Ta en utgångspunkt, låta eleverna träna sig i att formulera frågor, och sedan arbeta traditionellt med de frågorna. Själva gruppprocessen måste man också vara hemmastadd i och den kan övas på många olika sätt under arbetets gång. Jag tror till exempel att det är mycket viktigt när man jobbar med yngre barn att man dels styr ganska hårt hur arbetet ska gå till. Ett lämpligt schema för hur man sätter igång en basgrupp i grundskolan kan vara följande:

- Se till att varje medlem i gruppen har en specifik uppgift. Gruppledare och sekreterare är ganska självskrivna. Man kanske också behöver ha en materialansvarig och en kontaktperson, och så vidare. Ingen ska kunna sitta med i ett arbete utan att veta vilka specifika uppgifter den personen har, vid sidan om de gemensamma.
- Diskutera alla tankar ni får från texten eller fallet. Vilka problem frågor finns det i texten som ni skulle vilja ha svar på.
- Diskutera vad ni redan vet om det som fallet handlar om?
- Skriv upp alla frågor som ni behöver hitta svar på för att lösa problemet. Alla i gruppen ska skriva upp alla frågor.
- Diskutera var ni kan hitta svaren på era frågor.